

A. ТҰРЛЫБЕКОВА

ОҚУШЫЛАРДЫ КӘСІПШІЛДІККЕ БЕЙІМДЕУДЕГІ ЭКОНОМИКАЛЫҚ БІЛІМ НЕГІЗДЕРІН ОҚЫТУДЫҢ ОРНЫ

Елімізде нарықтық қоғамдық қатынастардың орнығын отанымыздың білім беру жүйесінің алдына жана талаптар қойып отыр. Олар мыналар: “Ұлттық бәсекелестік қабілеті бірінші кезекте оның білімділік деңгейімен айқындалады” [1, 8]. Демек, жағандану және күрделене түскен әлемдік бәсекелестік жағдайында қазақстандықтардың күш-куаттық және білімдарлық қабілеттері біздің жоспарымыздың табысты болуына, ел экономикасының бәсекелестікке төтеп беру мүмкіндігіне және бүтінгі жағдайда өмір суре алуына тұғырлы фактор болып табылады [2, 9]. Олай болса, республика мектептерінің материалдық-техникалық базасын елеулі түрде нығайта отырып, оқушылардың білім сапасының барынша жоғарылауына мүмкіндіктер тудырылуы керек. Техникалық және кәсіптік білімнің ролін жаңаша сезіне отырып, жастарға кәсіптік-техникалық білім беретін оку орындары желісін дамытуға бағытталған пәрменді шаралар қолға алынуы тиіс. Жалпы орта, бастауыш және орта кәсіптік білім беретін мектептердегі еңбек сабактарында, сондай-ақ “Экономикалық білім негіздері” пәнін оқыту барысында оқушыларға нарықтық қоғамдық қатынастарға тән экономикалық процестердің мән- мағыналары түсіндірілуі тиіс [3, 10].

Жалпы орта, бастауыш және орта кәсіптік білім беретін мектептерде экономикалық білім беру – оқушының еңбекті қажетсінуін, еңбек сүйіштігін, қоғамдық еңбектегі белсенділігін, саналы еңбек тәртібін және басқа да моральдік сапаларын қалыптастыру мақсатында берілетін білім. Оқушыларға экономикалық білім берудің мақсаты – қоғамның экономикалық саясатын ұғындыру, өндіріс, айырбас, бөлісу және тұтыну шенберіндегі негізгі экономикалық қатынастарды тәжірибеде менгерту, экономикалық білім қоғам өмірінің материалдық негіздерін түсінуге, қоғам дамуының қазіргі кезеңіне сай оқушылардың экономикалық ойлаудың қалыптастыруға мүмкіндік береді. ”Экономикалық білім беру негіздері” пәнін жалпы орта, бастауыш және орта кәсіптік білім беретін мектептерде арнайы пән ретінде оқытудың кезегі келген сиякты.

Бұл пән республика мектептерінде американдық білім беру жүйесінде негізделген типтік оку бағдарламасы негізінде оқытылып келеді. Десек те, АҚШ оку жүйесі мектептеріне негізделген оқушыларға “Экономикалық білім негіздері” атты окулықтың Қазақстан Республикасындағы білім стандартты оку бағдарламаларына сәйкес келе бермейді. Себебі, қазіргі өрк-

ниетте қалыптасқан нарықтық қоғамдық қатынастар жүйесінде Қазақстаннанда өзіндік дамып, өркендеу жолы бар.

Республика мектептерінде “Экономикалық білім негіздері” бұл пәнді орта мектептерде арнайы оқытудың мұғалімдердің даярлануы қажеттілігі. Себебі, егер орта мектептерге экономика негіздерін оқытуға жоғары оку орындары оқытушыларын шақыртар болсақ, ол негізсіз. Себебі жоғары мектеп оқытушылары экономика негіздерін орта білім беретін мектептерде оқытуға машиқтанбаған. Демек, қазіргі нарықтық қоғам экономикасын түсіндіре алатын, оқушылардың бойына нарықтық қоғамдық қатынастарға тән экономикалық мәдениет қалыптарын қалыптастыра алатын, оқушының еңбекті қажетсінуін, еңбек сүйіштігін, қоғамдық еңбекке белсенділігін, саналы еңбек тәртібін және басқалай да моральдік-этикалық, адамгершілік нормаларын қалыптастыра алатын, оқушыларға жоспарлау, қаржыландыру, еңбек өнімділігін есептеу мен бөлу негіздерін үйрете алатын орта мектептік экономика пәні мұғалімін даярлау бүтінгі күні күн тәртібінде тұрған басты мәселе. Нәтижесінде оқушы қоғамның қай саласында болмасын экономикалық тұрғыдан сауатты ойлап, әрекет етуге дағыланады, қабілеттері мен мүмкіндіктерін толық пайдалануға талаптанады. Экономикалық білім негіздерін менгермейінше, қазіргі өмірге бейімделу қындық туғызады.

Оқушыларға экономикалық білім негіздерін оқытудағы басты мақсат – экономикалық білім мазмұны мен ол білімге қойылатын қазіргі заман талаптарын анықтау, экономика пәні мұғалімдерін даярлаудың накты бағдарламасын жасау мәселелеріне көніл бөлу, егemen еліміздің экономикасына өз үлесін қосатын экономикалық сауатты азаматтар тәрбиелуе.

Елімізде нарықтық экономиканың қалыптасуы бұл үрдістің қалай қалыптасып, дамитындығын түсіне біletін, өз ісіне бекем білікті мамандарға зәрулік тудыруды. Осы талаптарға сәйкес кәсіп иелерін даярлау мақсатында жалпы орта, бастауыш және орта кәсіптік білім беретін мектептерде экономикалық білім негіздерін оқытуды арнайы пән ретінде енгізу мәселесі өткір қойылып отыр. Себебі осы уақытқа дейін экономикалық білім негіздерінің кейбір элементтері география, физика, математика, қоғамтану, еңбекке баулу сабактарында пәнаралық байланысты сактау негізінде ғана оқытылып келді. Десек те, бүтінгі нарықтық қоғамға тән өндіріс сұранысы жалпы білім беретін мектептерде

“Экономикалық білім негіздерін” оқытудың қажеттілігін тудырып отыр. Бұл үшін, сөз жок, еналдымен экономикалық білім негіздері бойынша базистік тұғырнама, білім стандартты, типтік оқу бағдарламалары, жобалар мен оқулықтар жазылуы қажет.

ТМД елдеріндегі бұл проблеманың шешілу жағдайын бағымдасадақ, Ресей Оқу министрлігі жаңындағы оқушыларға экономикалық білім берудің ұлттық кенесі тапсырмасымен ғалымдар С. Равичев пен Т. Протасевич Ресей мектептері үшін “Қазіргі экономика” бағдарламасын 1991 жылдың өзінде-ақ дайындаған берді де, ол Ресей мектептеріне ендірілді. Сонымен қатар, Мәскеу, Санкт-Петербург, Омск, Самара қалаларының білім беру басқармалары да “Экономикалық білім негіздері” пәнінің өз аймақтарының экономикалық жағдайын сарапаған оқу бағдарламаларын жасап, мектептің оқу процесіне ендіріп үлгерді. Бірақ оқу бағдарламаларын іске асырудың негізгі құралдары: оқулықтар, әдістемелік және көрнекі құралдар жағы әлі де жетіспейді. Ресей Оқу министрлігі жаңындағы Жалпы білім беру жөніндегі сарапшылар кенесінде 1993 жылдан бері экономикалық білім беру секциясы жұмыс істейді. Олардың алдыңғы қатарында А.С Нисимчук, В.С.Антонов жазған оқу құралдарын атаған орынды. Сонымен бірге О.Ю.Макаровының “Уроки экономики в школе” деген оқу құралы, т.с.с. басқалай да әдістемелік құралдары жарық көрді [2, 4].

Қазақстанда да оқушыларға экономикалық білім негіздерін оқытуға мұрындық боларлық бірнеше оқулықтар мен оқу құралдары жарық көрген. Мысалы, өткен жылы академик С.Сатыбалдиннің орта, бастауыш және орта кәсіптік білім беретін мектептердің жоғарысының оқушыларына арналған “Экономика” оқулығы шығарылып, Батыс Қазақстан облысының бірқатар мектептерінде факультативтік курс ретінде оқытула бастады.

Ал, А. С. Ланының мектеп оқушыларының экономикалық түрғыдан тәрбиелеуге арналған, Ш. Л. Лысенко мен Э. М. Лысенконың бизнестік есеп пен экономикалық білім негіздері мазмұндалған, Д. М. Құдайқұловтың бизнес пен кәсіпкерлік негіздерін оқытуға негізделген оқу құралдарын [38–40] жалпы орта, бастауыш және орта кәсіптік білім беретін мектептерде мүмкіндіктеріне қарай қоғамтану, экономикалық география, енбек сабағы, т.с.с. басқалай да гуманитарлық-жаратылыстану циклы пәндерін оқытуда қосынша оқу материалдары ретінде пайдаланып келеді.

Қорыта айтқанда, республикалық жалпы білім беретін мектептерде экономикалық білім негіздерінің оқытуы жағдайына тәмендегі сипаттама беруге

болады: орта мектептерде “Экономика” пәні мемлекеттік білім беру стандарттарына сәйкес оқытулуга тиісті пән ретінде оқытылмайды. Ал нарықтық қоғамдық-экономикалық қатынастар жүйесі өсіп келе жатқан жеткіншек ұрпақтың жаңа дүниестанымдық қалыптар мен практикалық іс-эрекетке тез бейімделуі үшін “Экономикалық білім негіздері” пәнінің қоғамтану-гуманитарлық білімдер жүйесінен өзінің лайықты орнын алуын талаң етіп отыр.

Республикалық базистік оқу тұғырнамасында көрсетіліп, оқу стандарттарына резервтік қажеттіліктер үшін қалдырылған сағаттар есебінен жалпы орта, бастауыш және орта кәсіптік білім беретін мектептер оқу жоспарларына “Экономикалық білім негіздері” пәні іс жүзінде экономикалық білім негіздерін оқыту оқулықтары ендірілуі тиіс. Банк ісі, коммерция мен сауда, қаржы мен сауда айналымы, кәсіпкерлік, менеджмент, іс-қағаздарын жүргізу, т.с.с. кәсіби түрғыдан даярлауга бағытталған арнауы сабактар қазіргі нарықтық қоғамның сұраныстарына жауап беретін болуы тиіс.

ӘДЕБІЕТ

1. Назарбаев Н.Ә. Қабілетті Қазақстан үшін, бәсекеге қабілетті экономика үшін, бәсекеге қабілетті халық үшін // Президенттің Қазақстан халқына Жолдауы. Астана, 2004 ж. 19 наурыз. 8 б.

2. Қазақ тілі терминдерінің салалық ғылыми терминдердің түсіндірme сөздігі.: Педагогика және Психология. Алматы: Мектеп, 2002. 224 б.

Резюме

Показаны место и роль экономических знаний в профессиональной подготовке школьников. В средних и среднепрофессиональных школах цель преподавания экономических знаний отражается в потребности школьников к труду, любви и активности к труду.

Summary

In this clause it is spoken about a place and a role of economic knowledge in vocational training schoolboys. In averages and среднe vacational schools the purpose of teaching of economic knowledge is reflected in need of schoolboys to work, love to work, activity to work.

М. Тынышпаев атындағы
ҚазККА оқытушысы

2.05.06ж. түсінен күні